

EROL ÇATMA'NIN ESKİ TKP'YE İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRMESİ

17 Şubat 2026

Yıldırım Koç

Erol Çatma'yı tanımayanlara tanıtmanın bence en kolay yolu, Osmanlı tarihi konusunda dünyaca ünlü Donald Quataert'in 2006 yılında yayımlanan kitabında ona saygılarını sunduğu bölümdür ("I offer my respects to Erol Çatma, a retired mine foreman who has learned Ottoman Turkish on his own initiative and is now writing on the history of the Ottoman Zonguldak miners." Donald Quataert, *Miners and the State in the Ottoman Empire The Zonguldak Coalfield, 1822–1920*, Berghahn Books, New York, 2006;5-6)

Kitabın Türkçe'sinde bu bölüm şu şekilde verilmiştir: "Kendi kendine Osmanlı Türkçesi öğrenmiş ve şu an Osmanlı Zonguldak madencilerinin tarihini kaleme alan emekli maden çavuşu sayın Erol Çatma'ya saygılarımı ifade etmek isterim." (Quataert,D., *Osmanlı İmparatorluğu'nda Madenciler ve Devlet, Zonguldak Kömür Havzası 1822-1920*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2009;5-6)

Bildiğim kadarıyla, Donald Quataert'in "saygılarını sunduğu" başka kimse yoktur.

Peki, kim bu Erol Çatma? Niçin bu kadar önemli?

Erol Çatma ve ben, çok eski arkadaşız. Aynı yaşlardayız. Epey sık haberleşiriz.

Erol uzun yıllar Ereğli Kömür İşletmesi'nde (günümüzdeki Türkiye Taşkömürü Kurumu) madenci olarak çalıştı. Eski TKP üyesiydi. 12 Eylül 1980 sonrasında TKP davasından hüküm giydi ve üç yıl hapis yattı.

Erol Çatma, kendi kendine Osmanlıca öğrendi. Bana anlattığına göre, patates ve soğan toptancısı bir kişinin çürük patates ve soğanlarını ayıklama karşılığında ondan eski yazıyı öğrenmiş. Madenlerde bazen kömür alındıktan sonra boş bırakılan yerler vardır. Erol Çatma, madende çalışırken, böyle yerlerde daha 19. yüzyıldan kalma maden defterleri bulmuş ve bunları yok olmaktan kurtarmış. Daha sonra da bu defterleri incelemiş. Elde ettiği bilgileri de kitaplara aktardı. Kömür Tutuşunca, Asker İşçiler, Zonguldak Madenlerinde Hükümlü İşçiler ve Zonguldak Taşkömürü Havzası Tarihi isimli yayımlanmış kitapları var. Zonguldak madenleri konusunda dünya çapında bir uzman.

ODTÜ'de ders verirken, bir keresinde kendisinden rica ettim; kırmadı, dersime geldi. Öğrencilere bir konuşma yaptı. Bilim insanı nasıl olunura bir örnek olduğunu sanıyorum.

Benim çok sık kullandığım bir örnek, insanlarımızın ancak oturdukları minder tuttuğunda ayağa kalkacağı benzetmesidir. Bunun da patenti Erol Çatma'ya ait.

Erol Çatma, eskiden üyesi bulunduğu eski TKP'ye ilişkin bazı gözlemlerini ilettili. Ben de, onun izni ve onayıyla, bunu gönderildiği biçimiyle aşağıda sunuyorum.

Sevgili arkadaşım Erol Çatma hâlâ Türkiye işçi sınıfı ve özellikle Zonguldak tarihi konusundaki çalışmalarını sürdürüyor. Yeni yeni kitaplar hazırlıyor.

SENDİKALİZM VE TKP'NİN SONU.

Aşağıda yazdıklarım birilerini karalamak amacı taşımamaktadır. Ben kendi konumumla birlikte; 12 Eylül'ün tahlilinde ve tutuklanma sürecindeki geçen olaylarda, (Yoldaşlarımı layikiyle koruyamadığım için) Parti Tüzüğüne göre kendimi suçlu görüyorum. Partiye ve İl Sekreterine olan kayıtsız şartsız güvenimin kötüye kullanılması, suçluluk payımı azaltırsa da durum budur. Bütün olumsuzlukların asıl nedeni; dikine hiyerarşik yapıdaki partinin, alt katmanlarını bir "Ümmet" olarak şartlandırması, devrimci bir ruhla yetiştirmemiş olmamızdır.

Bizden başkası yoktu; en doğru bizdik, Merkez Komite ne derse doğru söylerdi. Genel Sekreter İsmail Bilen, Merkez Komitenin başıydı. İsmail Bilen, Zeki Baştımar'ın tasfiyesi ile TKP Genel Sekreteri oldu. Baştımar çok zaman geçmeden aniden kayboldu veya öldürüldü. İsmail Bilen'e şansı yardım etmişti, DİSK'in gelişmesi ve içerdeki eski TKP kadrolarının etkin olması hiç alakası olmadığı halde İsmail Bilen'in yıldızını parlattı. Ne şekilde olursa olsun, o dönemde hızlanan Sendikalizm ve buna bağlı sendika ağalığını, sınıf ve devrim mücadelesi diyerek bizi kandırdılar. Bunu da; "Atılım" imgesi ile İsmail Bilen'e

bağladılar. Oysa DİSK'in kuruluşuyla ve yükselişiyle İsmail Bilen'in hiçbir alakası yoktu. Olay; İbrahim Güzelce ve Türkiye İşçi Partisi'ne dayanıyordu. 1965 Zonguldak maden işçilerinin direnişi DİSK'in kuruluşunu hızlandırdığı gibi, 12 Mart çıkışı da sol hareketin güçlenmesini sağlamıştı.

Sendikalizm işçi sınıfı adına yapıyordu. Gençliğin yolu işçi sınıfının yoluydu. İşçi sınıfını ise TKP değil DİSK temsil ediyordu. Direnişler, boykotlar, dayanışma grevleri, hak grevleri, kısmen ekonomik ve demokratik talepler birbirini kovalıyordu. Bütün bunları bizim gibi ümmetlerin, işçi sınıfının DİSK üzerinden TKP'nin kontrolü altında olduğu düşüncesini güçlendiriyordu. Bu bizim; büyük büyük hayaller kuran aptallar veya büyük ülkülerin küçük ve saf insanları olduğumuzu saklıyordu. Asker de neymiş? Onlar da halkın çocuğu, "En büyük asker bizim asker" değil miydi? İstiklal Savaşını halkla birlikte onlar yapmamış mıydı? Burjuvazi neymiş, kaç kişiymişler, biz alanları doldurmuyor muyuz? Sesimiz yeri-göğü inletmiyor mu? İki seneye kalmaz devrimi yapacağız diyor, teneke trampetle caz yapıyor, Marx'ın ve Lenin'in yazdıklarını hayallerimize uyduruyorduk. İşin en önemlisini yani, Marks'ın "Devlet" kavramını unutuyorduk. Tabii ki Sovyetler Birliği Araştırma Enstitüsü'nün kitapları da bizim düşüncelerimize uygun düşüyordu. Kaynak neyse düşünce de odur. "Somut Koşulların Somut Tahlili" de neymiş. Parti muktedirdir, kadirdir. Genel Sekreteri ise, her şeyi doğru "Bilendir" (!). Ona karşı çıkmak ihanettir (!). Şekliyle tanımlıyor ve gözümüzde büyütüyorduk.

1 Mayıs 1977 katliamından sonra hızlı bir hareketlenme oldu. Her taraf devrimci kaynıyordu. Tabii ki milliyetçiler de aniden çoğalmış her yerde terör estiriyordu. MHP'lilerin güçlü olduğu sahalarda solcular fark gözetmeksizin hemen birleşiyor, MHP'yi bastırınca birbiriyle vuruşuyordu. Sokaklar mafyaların bölüşmesi gibi sağ veya sol guruplarca paylaşılıyordu. MHP'de ve solda korku yoluyla bir yığılaşma başladı. Kör kurşunu kim attığı kime vurduğu belli olmuyorsa da, zaman zaman bilinçli ve kıskırtıcı cinayetler işleniyordu. Artık vurulmalar misillemeye dönüşmüştü.

Sendikal mücadele; 1 Mayıs'ta güç gösterisine dönüşmüştü. 1 Mayıs 1978 de TKP ve Atılım pankartlarının (ilk pankartı açan ilk iki kişiden birisi bendim) açılması TKP'nin otoritesini büyütülmüştü. Büyük bir TKP dönemi başlamıştı. Üyeler çoğalıyordu. Sair siyasetlerden gelenler artmış, TKP'ye kuşku ile tedirgin olarak bakanlar da rahatlamış, parti örgütlerine katılmışlardı. TKP'nin fikirleri ve hedefleri kayıtsız şartsız kabullenilmişti. "Barikatlara çıkalım" veya ona benzer fikirler ortaya atılmaya başlanmıştı. Öznel ve nesnel koşulların ne olduğunu bilsek ve bilmesek de, "Devrimci durum", "Devrim anı" yakındı. Her an her şey olabilirdi (!). Bu tarihlerde de burjuvazinin ve karşı devrimcilerin saldırıları için "Savunma milisleri" de gündeme gelmişti. Buna rağmen tüzükteki parti üyelerinde olması gereken vasıflar bölümü hiç aklımıza gelmiyordu. TKP, yolgeçen hanına dönmüştü. Hatta partimizin saflarını halkımıza açalım teranesi de başlamıştı. Öyle ya! Halk TKP'ye susamış, TKP için çıldırıyordu (!).

Mitinglerde DİSK'in getirdiği otobüsler doluyor, işçi kalabalığının en fazla DİSK kortejlerinde olduğu açıkça görülüyordu. Tabii ki sendikal eğitimi parti organlarının hocaları verdikçe toplumdaki şişinme artıyordu. Sanki TKP her yerdeydi, her yer TKP'den sorulur bir düşünce oluşuyordu. Öyle ya! 55 yıllık partiydi.

Kemal Türker vardı en önde giden, lafazanlar şehir şehir geziyor, Dünya Komünist Hareketi bağlamında Emperyalizmin en zayıf halkasının Türkiye olduğunu (!) söylüyorlardı. Devrim günleri yakındı. Tabii ki avuçlarımız lafazanları alkışlarken iş yerlerinde çalışırken daha fazla şişiyor, su topluyordu. Yakında cennet kapılarının açılacağı müjdelenen saf dindarlar gibi, bizi de isteri krizi tutuyordu. Devrim için ölmek bir onurdu. Zafer günleri yakındı.

Sonuca yaklaşırken.

Türk sendikacılık hareketinin en önemli liderlerinden biri olarak kabul edilen Kemal Türkler ile öldürülmeden önce yapabildiğimiz son özel görüşmeydi. DİSK başkanlığından düşürülüşünden bir genel kurul daha geçmişti. Maden-İş'te çok fazla sözünün dinlendiği söylenemezdi. DİSK'in, hele de Maden-İş'in kurulup gelişmesinde, halk deyimi ile tırnakları, dişi ile katkısı olduğu herkesçe kabul edildiği, işçi tarafından ne kadar çok sevildiği bilindiği içindir ki, Maden-İş başkanlığından uzaklaştırılması göze alınamıyordu. DİSK Başkanlığı'ndan düşürülmesi ile noktalanan, DİSK'te iki başlı yönetim doğduğu tarihlerde neden böyle oldu? Sorusuna özel dostluk içinde yanıt verirken; "Lokomotif koptu, vagonlar yolun eğilimine göre sürükleniyor. Olanlar beni aştı" deyip durmuştu. Ne demek istediğini pek anlayamadığım için, DİSK'in 2. Ören toplantısı, büyük, iç kavga ve macerasının ardından sıcaklığına

sorular yöneltiyordum. Düşmesinin nedenleri, DİSK içindeki gelişmeleri değerlendiriyorduk. “Bana Ahmet, ya da Mehmet’in zarar verdiği, keklik hikâyeleri... Hiçbiri doğru değil. Bakma arkadaşlar kolay kurban, suçlu arıyorlar. Bana hiç kimse kişisel zarar vermedi. Tam tersi en çok suçlananlar, yerimize yönetime gelenler, beni kurtarmak için en çok uğraşanlar oldu. Ben yanlış kendim yaptım. Bir an için, bunu ister bir saat, bir an, bir yıl olarak gör, zamanını bilemiyorum. Ancak bir an için, mitinglerdeki kalabalığı, bizim gerçek gücümüz, kavgamızı, inançlarımızı bizimle paylaşan insanlar olarak görmek gibi bir hata yaptım. Sosyal hayat hata kabul etmiyor. Tepetaklak gidiveriyorsun. Gelen arkadaşların beni kurtarma cabası olsa olsa kişisel, görevde biraz daha kalmamı sağlardı. Ancak biz yanlış yapmış ve kaybetmiştik...” diyordu. (Şükran Ketenci. Ben Devletim Köleleştiririm-2. S: 40-42. BDS Yayınları. 1989.)

Yüzbinlere ne oldu:

Kemal Türkler 22 Temmuz 1980 günü evinin önünde üç kişi tarafından öldürüldü. Samatya Hastanesi’ne ulaştığımızda karısı Sebahat Türkler’in elbisesi ıslak kan içindeydi. Akşam evinde Kemal’in kanı diye inleyerek, kanla kaplanmış elbiseyi çıkarmamak için ne kadar çok direnmişti. İşçiler, Türk sendikacılık yaşamında tartışmasız çok önemli yeri olan Kemal Türkler’e sevgilerini, saygılarını fazlası ile gösterdiler.

İlk önce, bazı üyeler Maden-İş, DİSK’ten dışlanınca ve Kemal Türkler öldürülünce çözüldüler ve koptular. 12 Eylül’de Merkez Komite daha polise yakalanmadan pazarlık yaptılar. Kenan Evren’i demokrat ilan ettiler. Bizdeki ağa takımının asıl önde gelenleri erkenden yurtdışına çıktılar.

En diptekiler, hayatını Parti’ye adayıp işin kahrını çekenler zaten bir ümmetti, emir kuluydular. Muhakeme yok, sormak yoktu. Bunları konuşmak parti suçu, partiye ihanetti. Hainlere hain demek bile suçtu. Dünyada bizden başka herkes yanlıştı. Cahilliğimizden, hiçbir bilgi sahibi olmadan İslam’dakinden daha kötü şekilde; kendimizi Komünizm adına şizofren bir ümmet konumuna sokturmuştuk.

Sonuç olarak ne TKP, ne de her an emir bekleyip ölüme hazır olduğunu zannettiğimiz TKP kadroları kaldı. Tabii ki; sadece sendikalizm veya onun ağaları değil, ihanetin nedeni, asıl sorumluluk o zamanki TKP Merkez yönetimdeydi. Tabii ki, oradan gelen emirlere kayıtsız şartsız boyun büken bizim gibi ümmetler de sorumluluk taşımaları. Bazıları saflığından, bazıları da, “Kenan Evren demoklattır” tanımlamasından sonra “Oh be! Hapis yatmaktan ve işkenceden kurtulduk” düşüncesiyle mutluluklarını belirttiler. O zaman bana sormadılar, sadece deklere ettiler, şayet sorsalardı ben de; “parti emri” diyerek, bu karar doğru derdim. Yani herkes kendine düşen ihanet payını da almalı. Tabii ki bunlara karşı çıkan ve kendini “Devrimci Kanat” olarak tanımlayan TKP’liler de haindiler (!) Hem de hainlerin ilan ettiği, hainlerdi. Oysa Komünistin ilk görevi faşizme karşı savaştırmaktır. Her sınıf mücadelesi kanla yazılır ama işin orasına gelince, önce merkez komite faşizme teslim oldu.

Biz ise cahil kafalarımızla bir devri başlattık, ne olup olmadığını, nasıl olması gerektiğini hapis yatarak, cefa ve yoksulluk çekerek öğrendik. Olan, ölenlere oldu. Hiç direnmeden polise teslim olduğumuz ve hapisanede de hiç diremediğimiz için, ölenler bizim yaşantımızı utanç içinde sürdürmemize neden oluyorlar. Tabii ki bu sözüm onurlu olanlar içindir.

Tabii ki, önce hainleri ve baş mimarını iyi tespit etmiş olmamız gerekir. TKP’nin tarihinde olan bütün tutuklanmalardan sonra hatalar veya ihanetler ortaya çıkartılmışlardır. İlk önce Kırmızı Fener operasyonunu başlatan kişiyi ortaya çıkarmamız gerekir. Bunun için önce İsmail Bilen’den başlamamız gerekir. TKP’nin 12 Eylül Merkez Komitesi bir sorgulansın bakalım. Faşizmle pazarlık edenler ve kendilerini kurtaranlar kimlermiş.

Erol Çatma 05316728615